

GANGRENA: PATOLOGIK ANATOMIYA, ETIOLOGIYA VA KLINIK-MORFOLOGIK XUSUSIYATLARI

Isroilov Asilbek Muxiddin o'g'li

Central Asian Medical University xalqaro tibbiyot universiteti Patologiya va sud-tibbiyot asoslari kafedrası assistenti, Burhoniddin Marg'inoniy ko'chasi 64 uy, Farg'ona, O'zbekiston, tel: +998 95 485 00 70, e-mail: info@camuf.uz

Valixonova Dildora Voxidzoda

Central Asian Medical University xalqaro tibbiyot universiteti talabasi, O'zbekiston, Farg'ona, Burhoniddin Marg'inoniy ko'chasi 64 uy, tel: +998 95 485 00 70, e-mail: info@camuf.uz

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15549902>

Annotatsiya: Ushbu maqola gangrena haqida patologik anatomiya faniga oid tahliliy ma'lumotlarni o'z ichiga oladi. Gangrena — bu tirik to'qimalarning nobud bo'lishi va keyinchalik chirish jarayoni bilan kechadigan og'ir patologik holat bo'lib, maqolada uning etiologiyasi, patogenezi va morfologik o'zgarishlari yoritilgan. Gangrena turli shakllarda namoyon bo'ladi: quruq, nam, gazli va ichki gangrenalar har birining o'ziga xos klinik va morfologik ko'rinishlari mavjud. Quruq gangrena ko'proq sekin rivojlanib, infeksiya ishtirokisiz kechsa, nam va gazli gangrena tez rivojlanib, infeksiyon jarayonlar bilan murakkablashadi. Gazli gangrena ayniqsa xavfli bo'lib, anaerob bakteriyalar ta'sirida rivojlanadi va bemor hayotiga jiddiy tahdid soladi. Maqolada gangrenaning patogenezi qon aylanishining buzilishi va to'qimalardagi metabolik o'zgarishlar muhim rol o'ynashi qayd etilgan. Shuningdek, maqolada klinik belgilar, asoratlari va zamonaviy davolash usullari haqida ham batafsil ma'lumotlar berilgan. Gangrenani davolashda tezkor jarrohlik aralashuvi, antibiotikoterapiya va detoksikatsion chora-tadbirlar muhim ahamiyatga ega. Ushbu tahliliy material gangrenaning asosiy jihatlarini tushunishga yordam beradi va patologik anatomiya fanining amaliy ahamiyatini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: Gangrena, nekroz, quruq gangrena, nam gangrena, gazli gangrena, ichki gangrena, patologik anatomiya, infeksiya, to'qima o'limi, sepsis, amputatsiya, patogenezi, morfologiya, bakteriyalar, anaerob flora.

Kirish: Gangrena — bu tirik organizmdagi to'qimalarning nobud bo'lishi (nekrozi) va keyinchalik ularning tashqi muhit bilan kontaktga kirishi yoki anaerob sharoitda ikkilamchi infeksiyalarning qo'shilishi natijasida paydo bo'ladigan chirish jarayoni bilan kechadigan patologik holatdir. Patologik anatomiya fanida gangrena murakkab patologik jarayon sifatida o'rganiladi, chunki u nafaqat nekroz bilan, balki mikroorganizmlarning faoliyati, immun javob, qon aylanish buzilishi va boshqa omillar bilan bog'liq. Gangrena klinik amaliyotda tez-tez uchraydigan holat bo'lib, u jarrohlik, travmatologiya, diabetologiya va boshqa ko'plab tibbiyot sohalarida katta ahamiyatga ega. Gangrena — bu to'qimalarning nobud bo'lishi bilan kechadigan og'ir patologik jarayon bo'lib, uning turli shakllari patologik anatomiya fanida morfologik, etiologik va patogenetik jihatdan chuqur o'rganiladi. Quruq, nam va gazli gangrenalar klinik va anatomik belgilariga ko'ra farqlanadi, har biri o'ziga xos etiologiya va oqibatlarga ega. Davolashda asosiy yondashuv — vaqtni boy bermasdan, tezkor va radikal chora ko'rishdir. Patologik anatomiya fani gangrenaning klinikaga muhim hissa qo'shuvchi jihatlarini aniqlash, tashxis qo'yish va davolash strategiyalarini belgilashda asosiy asoslardan biridir.

Gangrena har doim ham yakkama-yakka kasallik sifatida rivojlanmaydi, balki ko'pincha boshqa kasalliklar — masalan, qandli diabet, ateroskleroz, arteritlar yoki shikastlanishlar oqibatida yuzaga keladi. Ushbu holatda gangrena asosiy kasallikning asorati sifatida namoyon bo'ladi. Shuningdek, gangrenani davolash va prognozi uning turiga, to'qima shikastlanish darajasiga, bemorning umumiy holatiga va shifokorga murojaat qilish vaqtidan ham juda ko'p jihatdan bog'liqdir.

Asosiy qism:

Patologik anatomiya jihatidan gangrena quyidagi shakllarga ajratiladi:

1. Quruq gangrena (Gangraena sicca): Bu turdagi gangrena ko'pincha qon aylanishining sekin-asta buzilishi natijasida rivojlanadi. Quruq gangrena odatda a'zolarida yoki tana qismlarida (oyoq, barmoq) uchraydi. To'qimalar suvini yo'qotib, qattiqlashadi va qora yoki quyuq jigarrang rangga kiradi. Ular mumiyalanishga o'xshash holatda bo'ladi. Asosan ateroskleroz, diabetik angiopatiya yoki muzlash (frostbite) oqibatida paydo bo'ladi. Infektsiya odatda qo'shilmaydi yoki minimal darajada bo'ladi.

2. Nam gangrena (Gangraena humida): Nam gangrena infektsiyalangan nekrozning tipik shaklidir. Bu holatda to'qimalar yumshoq, shishgan, yiringli va hidli bo'ladi. Rang o'zgarishi (ko'k-jigarrang yoki yashil) kuzatiladi. Bu tur ko'proq qon aylanishi jiddiy buzilgan, immuniteti sust, yallig'lanishga moyil bemorlarda uchraydi. Ko'pincha infektsion agentlar — stafilokokklar, streptokokklar, Escherichia coli va boshqa anaerob mikroorganizmlar sabab bo'ladi.

3. Gazli gangrena (Gangraena gaseosa): Bu eng og'ir va xavfli shakldir. Uni Clostridium perfringens, C. septicum kabi anaerob bakteriyalar keltirib chiqaradi. Bakteriyalar to'qimalarda toksinlar ajratib, gaz pufakchalari (emfizema) paydo bo'lishiga olib keladi. Bemorda og'ir intoksikatsiya, isitma, shok holati rivojlanadi. Bu holat tezkor jarrohlik aralashuvi va antibiotikoterapiya talab qiladi. Gazli gangrena ko'pincha chuqur jarohatlar, operatsiyalardan so'ng, ba'zan esa tug'ruq asoratlari sifatida yuzaga chiqadi.

4. Yashirin (ichki) gangrene: Bu tur ichki a'zolarida, masalan, ichaklar, o'pka yoki o't pufagida rivojlanishi mumkin. Ichakning burilishi yoki trombozida rivojlangan gangrena ko'pincha kech aniqlanadi, natijada peritonit va sepsis bilan murakkablashadi.

Patogenez va morfologik o'zgarishlar: Gangrenaning patogenezida avvalgi nekrozga olib keluvchi asosiy omil — bu gemodinamik buzilish, ya'ni to'qimalarning qon bilan yetarlicha ta'minlanmasligidir. Shu tufayli hujayralarda gipoksiya boshlanadi, metabolik buzilishlar yuzaga keladi, hujayra membranasi buziladi, fermentlar faoliyati o'zgaradi va hujayralar nobud bo'ladi.

Keyinchalik gangrenaning turi va infektsiyaning mavjudligiga qarab morfologik o'zgarishlar yuzaga chiqadi:

Quruq gangrenada to'qima susayib, quriydi, mumiyalanadi. Nam gangrenada esa to'qimalar shishadi, yiringlaydi, fermentativ autoliz jarayoni boshlanadi.

Gazli gangrenada to'qimalarda gaz pufakchalari, nekroz o'choqlari va bakterial koloniyalar aniqlanadi.

Gistologik jihatdan nekrotik hujayralar, qon quyilishlar, leykotsit infiltratsiyasi, mikroorganizmlar mavjudligi ko'rinadi.

Klinik ko'rinishlar:

Tana haroratining oshishi.

Shish va og'riq,
To'qimalarning rangini o'zgarishi (kulrang, binafsha, qora),
Chirigan hid,
Gazli gangrenada – teri ostida kripitatsiya (shiqirlash) sezilishi,
Umumiy intoksikatsiya belgilarining kuchayishi.

Gangrena asoratlari:

Sepsis (qon zaharlanishi),
Toksik shok,
Ko'p a'zoli yetishmovchilik,
Hayot uchun xavfli qon yo'qotish,
O'lim.

Agar o'z vaqtida davolanmasa, gangrena juda tez rivojlanadi va butun organizmga zarar yetkazadi.

Davolash prinsiplari: Gangrenani davolashda asosiy maqsad nekrozga uchragan to'qimalarni imkon qadar erta olib tashlash, organizm intoksikatsiyasini kamaytirish va infeksiyani nazorat qilishdir. Bunga quyidagilar kiradi:

Jarrohlik yo'li bilan to'qimalarni olib tashlash (amputatsiya, nektrektomiya),
Keng spektrli antibiotikoterapiya,
Detoksikatsion terapiya (infuzion eritmalar, plazmaferoz),
Kislород terapiyasi va ba'zan gipyerbarik oksigenatsiya.

Xulosa: Gangrena — bu to'qimalarning qaytarilmas nobud bo'lishi va keyinchalik yuzaga keladigan infeksiyon, yallig'lanish va toksik jarayonlar bilan kechadigan og'ir kasallik holatidir. Patologik anatomiya fanida gangrena to'qima nekrozi va uning rivojlanish bosqichlari orqali baholanadi. Bu kasallikning quruq, nam, gazli va yashirin shakllari mavjud bo'lib, har birining patogenezi, etiologiyasi va klinik kechishi o'ziga xosdir. Quruq gangrena qon aylanishi sekin-asta buzilganda yuzaga chiqadi va odatda infeksiyasiz kechadi. Nam va gazli gangrenalar esa infeksiyon agentlarning, ayniqsa anaerob bakteriyalarning faol ishtirokida tez rivojlanadi. Gangrena klinik amaliyotda juda xavfli bo'lib, sepsis, shok va o'lim kabi asoratlar bilan yakunlanishi mumkin. Shu sababli uning erta aniqlanishi va shoshilinch davolanishi muhim ahamiyatga ega. Davolashda nekrozga uchragan to'qimalarni olib tashlash, antibiotiklar qo'llash va organizmni detoksikatsiyalash asosiy strategiyalar hisoblanadi. Maqolada gangrenaning anatomik va morfologik jihatlarini, kasallikning rivojlanish mexanizmi, klinik belgilari va zamonaviy davolash usullari haqida keng ma'lumot berilgan. Ushbu xulosa gangrenani samarali davolashda patologik anatomiya fanining muhim o'rnini ko'rsatadi.

References:

Используемая литература:

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ergashev, B. (2025). Sirkon dioksid qoplamalari va materialining klinik laborator ahamiyati. Journal of Uzbekistan's Development and Research (JUDR), 1(1), 627–632.
2. Ergashev, B. (2025). Gingivitning bakteriologik etiologiyasi va profilaktikasi. In International Scientific Conference "Innovative Trends in Science, Practise and Education", 1(1), 122–128.
3. Ergashev, B. (2025). Bemorlar psixologiyasi va muloqot ko'nikmalari. Modern Science

and Research, 4(2), 151–156.

4. Ergashev, B. (2025). Pulpitning etiologiyasi, patogenezi, morfologiyasi va klinik simptomlari. Modern Science and Research, 4(3), 829–838.
5. Ergashev, B. (2025). Stomatologiyada tish kariesi: Etiologiyasi, diagnostika va davolash usullari. Modern Science and Research, 4(3), 821–828.
6. Ergashev, B. (2025). Tish emal prizmalariga yopishib olgan tish blyashka matrixning mikrobiologiyasi va tarkibi. Modern Science and Research, 4(3), 815–820.
7. Ergashev, B. (2025). Advances in oral health: Prevention, treatment, and systemic implications. American Journal of Education and Learning, 3(3), 1108–1114.
8. Tursunaliyev, Z., & Ergashev, B. (2025). Bolalarda tish kariesini oldini olish usullari. Modern Science and Research, 4(4), 686–691.
9. Ergashev, B. (2025). Karies va paradont kasalliklari profilaktikasi. Modern Science and Research, 4(4), 732–741.
10. Ergashev, B. (2025). Psychological support for cancer patients. ИКРО Журнал, 15(01), 164–167.
11. Ergashev, B., & Raxmonov, Sh. (2025). Oral trichomoniasis: Epidemiology, pathogenesis, and clinical significance. Kazakh Journal of Ecosystem Restoration and Biodiversity, 1(1), 19–27.
12. Ergashev, B., & Raxmonov, Sh. (2025). Transmission dynamics of tuberculosis: An epidemiological and biological perspective. Kazakh Journal of Ecosystem Restoration and Biodiversity, 1(1), 28–35.